

Napút-füzetek

104.

Wehner Tibor

Szent Varecza elveszett levelei

Bevezető az elveszett Szent Varecza-levelekhez

2001 és 2011 között csaknem kétszáz levelet írtam Szent Varecza (Varecza László) váci születésű, különös sorsú költőnek – aki egykor, az 1960-as években Tatabányán tanárkodott, az 1970-es években a Tatai-tó partján fekvő kórház (amelynek ablaka alatt akkoriban naponta magam is többször elsétáltam) pszichiátriai osztályának lakója, majd aki a szombathelyi főiskolán tanító algebrista volt –, s akivel azután keveredtem levél-kontaktusba, hogy megküldte néhány magánkiadásban megjelentetett verseskötetét. Ezeknek a köteteknek majdani alapanyaga, a Majakovszkij-versformákban írt költemény-szekvenciák vastkos borítékokban hetente-kéthetente érkeztek címemre, majd megérkeztek maguk a kötetek is, amelyekből immár több mint százötven sorakozik könyvtáram polcain. E kötetek fő szólama a rablógyilkos magyar állam ostromozása a történelmi párhuzamok megvilágításával, illetve a tudományos munkásságához és nevéhez kötődő algebra Varecza-tétel általa méltánytalannak ítélt megcáfolása, illetve negligálása. Az ekkor már piaci régiségkereskedőként dolgozó, önmagát szentté avatott Varecza küldeményeire és költeményeire igyekeztem az aktualitásoktól elszakadó, költői válaszokat adni, s ő nemegyszer beemelte költészetébe szövegeimet, így többször is teljesült legtitkosabb irodalmi vágyam: mottóvá váltam. A 2010-es évek elején, amikor arról értesültem, hogy öregek otthonabeli délutáni táncmulatságokban mulatja túlfűtött erotikus vágyakkal hajtott mindennapjait – és ezzel párhuzamosan költészetének íve is lehanyatlott –, hirtelen elhatározással lezártam ezt a levelezés-történetet.

W.

Szent Varecza elveszett levelei I.

.2

Gyorshír

Mégsem épül vízierőmű a Varecza-versfolyón. A környezetvédők szívós tiltakozásainak és tüntetéseinek, felvonulásainak hatására – amelyek során világosan kinyilvánították, hogy a vízlépcsőn végzetesen összetörnének és beazonosíthatatlanokká válnának a szavak (és ugyan mit kezdhetnénk egy halom sérült, összekeveredett betűvel?) –, végül csak-csak meghátráltak a civilizációs haladás gaz és álnok hívei; egyszersmind ismét manifestáltatott a költészet fensége és legyőzhetetlensége. A Varecza-versfolyó tehát feltartóztathatatlanul továbbhőpölyöghet költészet-tengere felé.

Buda, 200100. február 2.

W.

A vers mint préda vagy csalétek

Az egyik legfontosabb – bár meglehetősen lazán kezelt – kérdés a költő számára a féktelen vagy fékevesztett diktatúrában az, hogy az elkobzott, majd a hatalom tévedésének szükségszerűen nagyvonalúnak tűnő belátása nyomán – mintegy társadalmi szintűvé emelt bűnbánása következményeként (HAZUG-SÁG!) – visszaszolgáltatott versnek van-e valamilyen stichje? Jelent-e a költő számára bármilyen – hátrányos vagy előnyös, de mindenképpen tragikus színezetű – megkülönböztetést – akár csak az általánosságok lírai szintjén – az, hogy alkotása a hivatalos, aggodalmaskodó figyelem és ellenőrzés kitüntetésében részesült? Vagyis kizárólagosan a diktatúrák váltakozása – és hordaléka – jelöli ki egy költői mű világirodalmi helyét, vagy utasítja könnyedén a süllyesztőbe, a szemétkébe? Ilyen látszólagos lenne az önérték? A belső törvény? Az autonómítás? Megírjuk, megírhatjuk-e ezután, ezen felismeréseink biztos tudatában verseinket könnyű préda (vagy ravasz csalétek) gyanánt? Vagy csak abban reménykedhetünk, hogy pontosan ez a préda lesz tárgya és esszenciája majd az érinthetlenségekbe emelkedő műveknek? Vagyis most már egészen egyszerűen nem kerülhető meg a kérdés: elérkezett-e az ideje

„Az ’elkobzási-lefogalási-visszaszolgáltatási stich’ lappangó jelenléte és jelentősége a költői mű lehetséges értelmezésében (metaforák és megfoghatatlan kritériumok)”

című szakmai konferencia összehívásának? És bármilyen szintű szerepet kaphatnak-e ezen a tanácskozáson a társművészetek (BM Művészeti Ügyosztály – a magyar költészet leggazdagabb és legteljesebb tárháza) bizonyos körökben oly megbecsült képviselői és reprezentánsai?

Na de elég a kérdésekből. Nyissuk ki az ajtókat a versek előtt!

Budáról Szent Márton és Szent Vercza városába, 200100. március 3-dikán.

W.

Költőszent!

Megrendítő szépségű, ha egy sakknagymester egy lépést költőnek ajánl: ez a látszólag jelentéktelen mozzanat is a költészet mindent elsöprő erejének tanúságaként vonul be a magyar irodalomtörténetbe. Ez az irodalomtörténet megannyi feltáratlan és regisztrálatlan történésből, eseményből, aktusból – súlyos konfrontációból – és a köznapok szennyéből kiemelkedő remekműből épül: jön majd egyszer egy irodalomtörténész, és meglepetten manifestálni kényszerül olyan áramlatokat, amelyek addig a mélyben lappangtak. Az asztalra csap, és megpróbálja felfejteni ama 21. lépés titkát, amely mögött példának okáért, adott esetben egy pályaedzőnek aposztrofált Szent rejtőzik. És akkor olyan költői képekkel kényszerül szembesülni, mint a „Versfolyóm döglött hala” – és kétségbeesetten a tisztai ciánszennyezés újsághírei után kezd kutatni, holott réges-régen el kellett volna emelkedni eme konkrétumoktól és aktualitásoktól az általánosságok szintézis érvényű költői (szent) szintjére. De majdcsak bele-tanul, majd csak kapiskálni kezdi a remekművet.

Hát igen, a remekművek, a remekművek. A remekművek magyar pszeudoirodalmi életében az eddigi legnagyobb zűrzavarnak a BM Művészeti Ügyosztálya volt a színtere. Máig nem bizonyosodott be, hogy szándékos provokáció történt-e, vagy egy ostoba hivatalnok önszorgalmú és öntudatlan zavarkeltése húzódtott meg a háttérben. (A hivatalnok azóta egy másik, kevésbé fontos ügyosztály vezetője, és ha kérdezik, a titoktartási kötelezettségre hivatkozik.) Történt, hogy az ügyosztály dolgozói és (külsős) ügynökei számára az ügyosztályvezető kiadta a remekmű-felismerési utasítást. Mindenki zavarodottan rohángálni kezdett, többen kétségbeesetten beiratkoztak a Szabó Ervin Könyvtárba, az elkobzott versekre új osztályozási rendszereket próbáltak alkalmazni. A nagy riadalom csitulával, de a feladat megoldhatatlanságát belátva, a munkatársak kétségbeesetten maguk elé bámultak naphosszat, és az sem jelentett megoldást, hogy – korántsem váratlanul – érkezett egy olvasottabb (Csehov, Jeszenyin, Solohov) kolléga a KGB-től is. Az őrült felhajtásnak egy átszervezés vetett véget: felállítottak egy remekmű-felismerési osztályt egyetlen munkatárssal, aki szigorúan bizalmas jelentéseket fogalmazott havonta, de ezen jelentések zárlatát a rendszerváltás új szabályozásai is képtelenek voltak feloldani. Ezért van a napjainkban is érezhető oly nagy zűrzavar a kortárs irodalom megítélésében (kánonok).

Némi vigaszt csak a remény ad: bárcsak ily finom, a költészetéhez hasonló disztinkcióval lenne megvilágítható társadalmunk minden abszurditása.

E példázat jellegű leírással kívánok versfolyamának további, feltartóztathatatlan áradást.

Budából Szent Márton és Várecza városába, 200100. március 12-dikén.

W.

Szent Költő!

Levellem késésének egy köznapi esemény az oka, amelyről hirtelen nem tudtam dönteni, hogy metaforikus vagy riportszerű megfogalmazását tolmácsoljam-e: a két variáció közötti meditáció közben meg elrepült az idő. Történt, hogy egy, a közelmúltban Indiából hazatért kitűnő képzőművész, megközelítve íróasztalomat, a könyvkupacok egyik felső rétegéből kiemelt egy Szent Varecza-kötetet, és annyit dünnyögött az orra alatt: – No lám, az utolsó nagy dadaista költő! Csak tudnám, hogy lehetne megszerezni költeményeit? – Zavartan csak annyit válaszoltam, hogy célszerű közvetlenül magához a Mesterhez fordulni, ki épp most lepott meg legújabb, súlyosan erotikus verseivel, melyek valószínűleg a Varecza-költészet mélyáramainak egyik újabb, vulkánszerűen felszínre törő folyamaként születtek meg. Az új művek idézet-technikájára szerénységem okán nem tértem ki.

Ez az epizód kissé megzavarta azon elmélkedésemet, amelynek termésével a legújabb budai szellemi kalandozások fejezeteként szerettem volna meglepni Önt, így most csak mintegy töredékes részleteket vethetek papírra, remélve, hogy szerényen kimeríthetetlen asszociációs készségének (költői kép!) prédájává válhatok.

Az első motívum a hullámverés: egy – akár csak félreértésen vagy rosszhiszemű híresztelésen alapuló – esetlegesen felröppenő, transzvesztita felvonulást prognosztizáló hír izgalom-hullámveréséé az x-i rendőrség soraiban, ennek kihatása az ügyeleti rendszerre, az állomány szilárdságára, a fegyelmi és figyelmi rendre, és mindennek (törvényszerű, magától értetődő, mondhatni: ekvivalens) lecsapódása a Varecza-költészetben. És máris a költészet fantasztikus titkainál vagyunk: kiszámíthatatlanságainál, véletlen- és törvényszerűségeinél, lokalitásánál és totalitásánál.

A második motívum a pillanatnyi tanácstalanság. És ez a házkutatóé, ki szorgosan végezve immár hivatásának minősülő munkáját, alig észrevehetően megtorpan egy frigyláda előtt: megingását valószínűleg nem holmi megilletődöttség indukálja, hanem sokkal inkább a tudatlanság: a BM-iskolákban sajnos nem szerepel a tananyagban az ilyen jellegű tárgyak felnyitási módszerének oktatása. Csodálható-e, hogy hirtelen nem tudja a házkutató, hogy egy ilyen jellegű tárgyhoz nem úgy kell nyúlni, mint egy széfhez vagy egy robbanásveszélyes, ismeretlen tárgyhoz. Hajtja ám a kíváncsiság: hátha nyitva is van? És fél, csaknem remeg: ha kinyitja, kiszökik belőle valami szellem. Eszébe sem ötlük, hogy esetleg a bizalmát kéne belehelyeznie áruló jel gyanánt. No de tudjuk, hogy a házkutatók nem akadémikusok vagy sakknagymesterek, még akkor sem, ha váltig bizonygatják: tudom, hogy mi a következő lépés. (Rossz vicc-szint.)

A harmadik – kidolgozatlan – motívum: a költészeti rablógyilkosságszintmérő-szerkezet-konstruálási kísérlet. (A gond elsősorban a maximális és minimális értékek determinációjával van.)

A negyedik motívum az első motívum.

Ezekkel a gondolattöredékekkel kívánok újabb költészet-lávaömléseket a fantasztikumok régiójába emelkedő Szent Varecza-költészet alanyának, állítmányának, tárgyának és külön minden jelzős szerkezetének,

Buda városából:

200100. március 25-dikén.

W.

Rejtély

Költőszent!

Napjainkig megoldatlan rejtélyként jegyezte fel a legújabb médiumokkal foglalkozó művészettörténet az egyik nyugat-dunántúli városban, X-ben megtörtént, egészen véletlenül kiszivárgott múlt századi esetet: traffipax-fotók pályázati kiállítására szóló felhívást hirdettek meg a rendvédelmi szervek dolgozói körében – a kiállítás azonban végül elmaradt. Hatalmas anyag érkezett a válogató bizottság elé: a felvételek között volt éles és homályos, rosszul és tűrhetően beállított, sötét és túlexponált, egyediségeket hordozó és tucattermék, a pillanat varázsát sugárzó és a mindenség állandóságaiba simuló, tanúsítván, hogy a legridegebb mechanikus-automatikus szerkezetek mögött is érző egyéniségek állnak. A bizottság tagjai azonban nemcsak e sokszínűség miatt voltak kissé tanácstalanok, hanem azért is, mert a környezet, és persze a tematika meglehetősen egyhangú volt: az utak és járművek szürkeségét csak egyszer-egyszer oldotta néhány kerékpáros vagy állati erővel vontatott közlekedési eszköz – de meglehetősen kínos lett volna egy sebességkorlátozással kapcsolatos pályázaton kiemelni e képeket. Régi és új autótípusok, furgonok és kamionok kavalkádjában tájékozódva, ezért tehát először a mérlegelési elveket próbálták meghatározni a bizottság tagjai: a legnagyobb sebességkilengést dokumentáló, a képek bal alsó sarkában rögzített számokat mint fontos megítélés-támpontokat elvetették, és a képek totalitását emelték a vizsgálódás súlyponti kérdésévé.

Ez a nagy általánosságokat előtérbe helyező vizsgálódási szempontrendszer érdekes módon a részletekre irányította a figyelmet. Az egyik zsűritag azt indítványozta, hogy próbálják figyelmüket a járművek vezetőire összpontosítani, és figyeljék meg azt, hogy a felvételek mily pompásan dokumentálják a járművezetők reflexióit: ki meglepetten, ki közömbösen, más meg agresszíven reagál ama felismerés hatására, hogy a sebességmérő-fotóapparát látókörébe került. Amikor aztán végre elültek az értelmezési-minősítési elvi viták, és elkezdtek aprólékosan szemrevételezni a pilótákat, kis borzongással vegyes meglepődéssel nyugtázták, hogy szinte kivétel nélkül mindegyiknek át van vágva a torka. Kezdetben a gépezet vagy a film alapanyagának hibájára gyanakodtak, de az egyik megbízható technikai-műszaki felkészültségű munkatárs kizárta ezt a lehetőséget: ilyen végzetes azonosságokat eltérő kompozíciókban, más és más felvételi időkben és helyeken a technika nem produkálhat. Az átvágott torok motívuma monoton egységesítő tényezőként vonult végig a képsorozaton: a vezetők és a kocsik utasai is agonizáltak. Felhívták telefonon a helyi múzeum egyik, országos és nemzetközi fórumokon egyaránt ismert ikonográfiai kutatóját is, aki – rámutatva a különbségekre, a motorizáció korszakának gyökeresen

eltérő körülményeket teremtő voltára – a különös jelenség középkori előfordulásain túl nem tudott példákat, azonosságokat vagy párhuzamokat megjelölni. Még megjegyezte volna, hogy azért szívesen megnézné magukat a képeket, de a vonal hirtelen megszakadt, és a visszahívással hiába próbálkozott: a rendvédelmi szervek művelődési házának telefonja ezután már állandóan foglaltat jelzett.

A bizottság zárt ajtók mögött, lázasan dolgozott: az éberebb bizottsági tagok a kanyar szerepére, befolyásoló tényezőként való jelenlétére gyanakodva próbálták tiszta helyzetet kreálni: a felvételek készítői általában éles kanyarulatok észrevehetetlen pontjain rejtőzve állították fel kamerájukat, ott, ahol a megengedett haladási sebesség alig-alig volt sebességnek nevezhető, és ahol ezért mindenki a határ átlépésére kényszerült. Nos, a kanyaron túli – a felvétel által megjelenített megelőző – kép természetesen nem rögzülhetett egyetlen kompozíción sem, pedig a viszonylag lassú haladás miatt ott bármi megtörténhetett. A zsűri elnöke – belátva a helyzet reménytelenségét – ekkor határozathozatalra visszavonult, és – kizárva azt a lehetőséget, hogy a gépek átvették fölöttünk a hatalmat – úgy döntött, hogy a súlyosnak tetsző, a város közlekedési rendjét veszélyeztető problémákat oly szemléletesen jelző képrészletek felnagyítására utasítja a felvételek készítőit, ám kissé megnehezítette az utasítás végrehajtását, hogy a pályázatot jeligésként hirdették meg, és a jeligék feloldása nélkül a mentőakció kivihetetlen volt. Amikor végiglapozták a neveket rejtő borítékokat, a sok-sok fantáziátlan megnevezés között („Mint a szélvész”, „Lesipusi”, „Bejöttél a csöbe” stb.) egy pillanatra kizökkentek ritmusukból az „Átrágott sorok” felíratú boríték olvasásakor, de aztán nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget a véletlen hangzásegybeesésnek. Felvették a jegyzőkönyvet – a pályázatot mintegy eredménytelennek minősítették, és ezért a tervezett kiállítás maga tárgytalanná vált –, és további jó munkát kívántak minden fotós kollégának.

Hosszú évekkel később a nyugat-dunántúli város, X múzeumának munkatársa egy dél-afrikai, „Megtorlás és áldozat” címmel megrendezett művészettörténeti kongresszuson tartott előadásának lábjegyzetében hivatkozott az általa nem látott, furcsa képsorozatra, de a konferencia anyagát köteté rendezők hanyagsága miatt az előadásnak a maga nemében nélkülözhetetlen jegyzetapparátusa nem jelent meg.

200101. április 21.

W.

Költőszent!

Könyvküldemény továbbítása az Indiából hazatért művész felé folyamatban. A Varecza-versfolyó újabb hullámai Budát és Pestet virtuális elsodrassal fenyegettetik.

A rablógylkosság-szint-mértékegység a mértékegységek között az egyetlen variatív jellegű; legyen e heti szlogenünk: szabad versek – szabad mértékegységek.

De reggelente, amint irattárosi tüsténkedéseim színhelyére ballagok, rendre a Varecza-költészet metaforikus lényegét igyekszem gondolati úton megközelíteni (a sarkokon félve lesek jobbra-balra, nem hömpölyög-e szabad utat kapva maga a megtestesült Varecza-versfolyó – vagy legalábbis eljátszom e gondolattal), és ma reggel úgy érzem, sikerült valamelyest közelebb kerülnöm a lényeghez. Esszenciális, tömör és jellemző. Így szól:

egyre falánkabbak

(Amennyiben ritmus-problémák adódnának, nyugodtan használható a balladisztikus atmoszférájú „nem csitul falánkságuk” formula is ebben a kontextusban.)

E korszellem-áthatásban csodálkozhatunk-e, ha megzavarodnak a szintjelzők, megbízhatatlan mértékeket közvetítenek, a kilengések követhetetlenek és állandósuló, a dolgok közé furcsa áttételek iktatódnak, a megcsontosodott rangsorok összekuszálódnak, a gínisz -rekordok az érvénytelenségek szemétdombjára hullva némán agonizálnak. És nekünk csak egy dolgunk marad, hogy dokumentáljuk a történeteket. Nemes feladat. Tehetlenségérzettel hajtva kitárom hát az irattár ajtaját: csak zúduljanak be az újabb és újabb üres papírkötegek.

Küldöm üdvözetemet Buda városából:

200101 . április 28-dikán.

W.

Szerény áprilisi útmutatások

Ha egy idegen országba vagy ismeretlen városba tévedsz, ne add fel a reményt, keresd a Varecza-könyvtárat.

Ha nem tudnak felvilágosítást adni létezéséről, illetve ha még mindig ál- vagy fedőnév alatt, a pszeudo-illegalitás Területileg Illetékes Dokumentációs Gyűjteménye néven működik, akkor se habozz: lépj be, és kérj újabb útbaigazítást (semmiképpen se engedd, hogy visszairányítsanak a kiindulási pontra): – Ugyan, nem tudná véletlenül megmondani, hol találom az önálló Varecza-gyűjteményt?

Közben persze figyelni kell a félrevezető, leplező, sunyi félrepillantásokra, az elterelő kézmozdulatokra – nehogy rossz irányba küldjenek.

Mondjanak bármit, lépj be a KÖLTÉSZET feliratú, az első benyomások szerint kissé homályos terembe, ám semmiképpen se a V kezdőbetű szekciójánál kezdj keresgélni, hanem nyomodba szegődött kísérőidet kissé meghökkentve, habozás nélkül az R betűhöz lépj.

Mert a rablógyilkosság címszó alatt feltárulhat a múlt és élesen körvonalazódhat a jövő, acélosan és karakteresen megjelölődhetnek a dolgok, és visszanyerheted elveszettnek vélt tájékozódási képességedet.

Csak nyugodtan, kényelmesen foglalj helyet, asztalodon tornyozd fel a Varecza-köteteket, zárd ki a külvilágot, a hétköznapiakat és a konkrétumokat, és merülj el a Varecza-líra numero egyes jelzetű áradásában. (A farhullámokon még néhány, egyébiránt említésre érdemes irodalmi nagyság, sokszorosan bizonyított algebra-tétel, lényegtelen dolgok.)

Időnként tehát indulj el ismeretlen országok és városok felé: egyre szürkébb és eseménytelenebb életedet így teheted gazdaggá és teljessé.

Buda városából Szent Márton városába, 200101. május 1-jén.

W.

Firnisz

Költőszent!

Bizony, az elmúlt hetekben a hétköznapi rohanása messze távolított a költészettől, és a kötelezettségvállalások teljesítésének monotonáját sajnos nem törhették meg a Szent Márton városából érkező, vaskos kötegekké testesült, valójában pulzáló vershullámok sem. Ám mindennél fontosabb a tudat, hogy a költők dolgoznak, a líraáradás feltartóztathatatlan, és legfőként az, hogy a líra esszenciája, a koranalízis-firnisz rakódása folyamatos.

Mindezen túl személyes indíttatású, de talán fontosnak ítéltető megfigyelésként regisztráltam, hogy leveleim egy-egy passzusa mily kitüntetett szerepű státusba kerül a Varcza-költészetben: lassan elmondható, hogy a magyar líra egyik legjobb magyar mottójaként leszek feljegyezhető az ezredforduló irodalmában. Mottónak lenni jó. A mottó: mint zászló a csatában. A mottó: már-már mint a cím tömörítése. A mottó: a nemes költészettársulás. A mottó: az idézés-technika fellegekbe emelkedő csúcsa. De a mottónak természetesen semmi köze nincs a lottóhoz.

Így, a nyár közeledtével – az egyre idegesítőbb irattárosi teendőim megszaporodtával (mintha magasabb hőmérsékletnél mindig több és több papírtermelés lenne /nem tudom, ezt az érdekes jelenséget nem figyelte-e meg?/) –, egyre többet gondolok a frigládanyítás pillanatára. Amikor nagy-nagy csend támad, és valami addig nem ismert érzés veszi birtokba az ember bensőjét, amelyet talán a *jelentéseiket szájalmasan hordozó szavakkal* háborodott belső békének nevezhetünk. Ezek a pillanatok adnak erőt aztán a mindennapok kilátástalan harcaihoz: amelyekben eredendően vesztesek vagyunk. Ugyan milyen szemrehányásokat tehet magának az a költő, akinek naphosszat lexikoncímszavakat kell írnia?

Óhatatlanul is felmerül a kérdés egy lexikoncímszó-íróban, hogy tudják-e a kortárs irodalom kutatói (felkent apostolai), hogy Szent Márton városában új költészet-katedrális épül: a falak már állnak, most készülődnek a munkához az aranyozók és a díszítőfestők (Maulbertsch óvatosan a háttérbe, egy pillér mögé húzódik). És persze az alapok súlyosak, nagyon súlyosak. Már fogalmazgatják az arra illetékesek a pápai udvarba küldendő, a verstemplomszentelésre szóló felkérőlevelet.

Budáról Szent Márton városába, 200101. május 6-dikán.

W.

Töprengések a Költőszentnek

A hétköznapi eseményei elsodorják a gondolatokat, vagy ha nem is, tompítják az intenzitást. A költészet nélkülözhetetlenségébe vetett hit észrevétlenül elenyésczik: a lexikoncímű-írás nem kedvez a lírai aspirációknak. Hogyan védekezhetünk a támadások, a gátak ellen, amikor kényszerek szorítanak? Gondokra hivatkozunk, elkötelezettségekre, és közben kifut szellemmarkunkból a lényeg.

Egyedül maradunk, néha mintha felüdítene egy-egy, az egyhangúságot megtörő orvtámadás. Hálások vagyunk elárulóinknak.

Próbáljuk megindokolni, hogy kell ebbe az egészbe valami rendszer, és közben meglepetten konstatáljuk, hogy a robotok már robotokat szerelnek. Önmaga hozza létre önmagát – ez is a fejlődés egy bizonyos foka, habár kissé idegen a pannon szellemről.

(A y-i múzeum gyűjteményében van egy kis akvarellkép, amelyet Stech Alajos XIX. századi szerzetes-festő festett: a mű az *égő váci vasútállomást* ábrázolja a Duna felőli nézőpontból, enyhe rálátásban – mintha a festő az akkor még nem létező légi járműről tekintett volna alá a tragédiára –, ami így egyszersmind mintegy metaforikusan előrevetítette a város, majd a várost körülölelő ország felperzselődésének XX. századi végzetes históriáját.)

Ilyen távlatot kellene teremtenünk nekünk is a dolgok szemléléséhez, amelyeknek mélyén, legyen a felület bármilyen tündöklő is, mindig valami tragikus motoz.

A múlt milyen fokú felejtése árán tekinthetünk a jövőbe – lehetne ez a költészet XXI. századi, egyik fontos alapkérdése.

Megcsalnak megérzéseid, benyomásaid: egy elhagyatottan heverő rongy az úton, amelyet elgázolt macskának vélsz.

És bár szükségszerűen feltételeznünk kell a dolgokat, és valami biztos kiindulópontként önmagunkat kell kijelölni, mégis az a semmiségekbe foszló közeg és megfoghatatlanságba burkolózó történés emelkedik lényegivé, ami a közötteben zajlik le észrevétlenül; és nekünk már csak az a dolgunk, hogy valami konvencionális fordulattal adjunk teret meglepődésünknek, pl.: „kész helyzet elé lettünk állítva”.

(Mint a szovjet hősi emlékmű – lett állítva – a klasszicista templomépítészeti egyik legpompásabbika, a *váci* terébe 1989-ig. Hogy tudják az atyák, mihez kell fohászodni, mikor a templomba lépnek. Kifelé persze már egészen más volt a helyzet.)

Állsz egy virtuális autóbusz-megállóban, mintha egészen halk berregést hallanál, és nem tudod, hogy az az érkező vagy a távozó járat hangja. Ez az a látszatszerű pillanat, amelybe életed valója könnyörtelenül belesűrűsödik, összpontosul.

Buda, 200101. június 3-dika.

W.

Költőszent!

Hosszabb távollétem miatt csak most reagálhatok kézirat- és könyvküldeményeire, amelyek mintegy betetőzték volna nagy ívű költészetét, ha az már korábban nem tetőződött volna be. A kéziratok mindig izgalmasan kusza heti olvasmányaim voltak, de most ez a két könyv maga a letisztultság, az esszencia. A versfolyó feltartóztathatatlanul hömpölyög, a hullámok egymást hágják, amit olyan gyöngyszemek tanúsítanak, mint a *Kétszeres Hentesbolt*, amelyet rögtön javasolnék a *Szép versek* antológiába való felvételre, ha még létezne ilyen antológia: e mű korunk abszurdításainak oly leleményes láttelepe, amelynek megfogalmazására csak kevesek képesek. Kivételes pillanatban született, kivételes jelentőségű mű. (Esetleg ajánljuk kötelező olvasmány gyanánt a marxista– leninista esti iskolát végzettek, és – mert ez lenne ám az igazi demokratizmus – az iskolát abszolválni képtelenek számára?) No de ne szakítsuk el az egyes munkákat eredeti kontextusuktól: a rész és az egész viszonya itt megbonthatatlan.

Egyszóval köszönet a kézirat- és könyvküldeményekért, és gratuláció. (És külön köszönet, hogy mottóként szerény részesévé válhattam e költői diadalmenetnek. Egyáltalán, hogyan kell megköszönni egy mottóvá válást?)

Mindemellett e levelemben nincs és nem is lesz kulcsszó: a hétköznapiok sajnos gyakran kiölik az értelmes gondolatot.

Mit tehetünk? – lélekben buzgón készülünk Szent Varecza augusztusi költői ünnepére: abban a vigasztaló tudatban, hogy költői csapataink állandó harcban állnak.

Üdvözlettel Budáról:

200101. június 17-dikén

W.

Szent Költő!

Zárja be a régiségkereskedést, és nyisson egy kizárólag ELADÓ feliratú táblákat forgalmazó boltot figyelemfelhívási, tájékoztatási, reklám- és marketing-patt-helyzetet teremtve a táblaadás szándékának közléslehetőségével. Nem nagyon tolongának a vevők, nagy siker lenne egy eladás, annyi szent. Ezen, kérem, tűnődjön el nyitás előtt és zárás után.

Ajánlatomat a „Szent Varcza költészete” című értekezésre való felkérése inspirálta: hasonló profilváltást, illetve profiltisztítást kellene végrehajtanom, mint Önnek eme kereskedelmi fordulathoz. Költészeti elemzéshez, lírainterpretációhoz felkészületlen vagyok: az irodalomtudomány meglehetősen távol áll működési területemtől, favágóként kár lenne belevágnom. Méltatlan lenne a szándék a tárgyához.

Megmaradnék inkább mottónak, amely téren viszont örömmel válnék kísérletező kezdeményezések áldozatává: például mottó a vers végén vagy a vers szövegébe szöve – állandóan a vers élén, mindig ugyanúgy, kissé unalmas már. Lehetne rejtett vagy leplezett mottó, esetleg mottóvers maga, talán mottókollázs eleme, elmaradt mottó, pszeudomottó, a mottó üres helye, rejtőzködő mottó stb.

Mindemellett, csekély irodalmi tájékozottsággal összhangban, örömmel konstátalom, hogy valószínűleg páratlan világirodalmi jelenséggel szembe-sülhettünk az elmúlt hetekben, amely a „Kétszeres Hentesbolt”-válság, illetve -konfliktus néven vonulhat be irodalomtörténet-írásunk lapjaira. A közjátékot tényszerűen úgy írhatjuk le, hogy: a korszakalkotó költő pillanatnyi zavarában nem leli ominózus remekművét. Lázasan keresi, és nem találja (a keresés már az új versek megszületését is akadályozza), végiglapozza gyűjteményes kötetét, de mindhiába. Versektől nyüzsgő emlékezetének lapjait is mindhiába forgatja. Eredmény semmi. Kétségbeesetten olvasói segítséget kér, mert hiába veti ki hálóját a versfolyamban, amelyben nem létezhet nyilvántartás, regiszter, mutató, rendszeralkotás, amelyben nem segít a legtokéletesebb komputer sem. Mert ez a költészet már-már önálló életet él, elszakadni, függetlenedni kezd költőjétől, jelenség-szintre emelkedik, elhőmpölyög valami megfoghatatlanságba, végtelebenbe: szabadon lebeg a kozmoszban specifikumai ellensúlyától megszabadultan. És ott, mint egy bolygó-gyűrűködből kiváló eltévedt részecske, egyszer csak önállósítva magát kiszámíthatatlan pályára lép és fénylőn pulzálni kezd a „Kétszeres Hentesbolt”, és ezzel egyszermind helyreáll a régi rend, amely a teljes káoszra alapozódott. (De azért mindig készítsünk egy másolatot.)

Ilyen egyszerű ez.

Van még egy utazási példázat is, de azt a lomhább nyári munkaütem miatt halasszuk legközelebbre. (Pótlék gyanánt, meditációs céllal itt célszerű viz-szatérni az ELADÓ-feliratú táblákhoz.)

Buda városából, 200101 . június 30-dikán.

Ezekben a forró nyári napokban két gondolatom támadt

Az első a közelgő, meghívóval is meghirdetett Szent Varecza – Szent Márton városi Nagy Szeánsszal függ össze kissé.

A frigyláda fedelének belső felületét egy tükörrel bélelném ki: amennyiben a frigyláda zárva van, a frigyiratok önmagukkal így önfeledten társalognának.

Felnyitva eme fedelet, a frigyládába pillantó önnön torz tükörképével szembe-sülne, és ebben a furcsa, különös pillanatban annyi minden megtörténhetne, ami egyébiránt nem. (A kiszámíthatatlanságok szférájába emelkednének az egzakt matematikai tételek is.) De ezen kissé hatásvadász várakozáson túlmenően, a tükörportrékkal telített frigyládafedél ismételt lezárása esetén a tükörképek is a frigyláda tartalmává válnának, és így a frigyirat-társalgás még emelkedettebbé szintetizálódhatna.

És akkor így nem is kéne felszerelni a frigyládára a hazugságszűrőt, amelynek funkciója a szándékos téveszmék beszivárogtatásának megakadályozása lenne, mert nyilvánvaló, hogy a tükör miatt nem juthatna be a hazugság. (Kettőt egy csapásra.)

A másik gondolat egy csaknem beteljesített terv volt: hogy terepszemlélet tartok Szent Márton és Szent Varecza városában (elvegyülök a piac forgatagában, szemtelen szövegeket hallatva sodródva a tömeggel, ám valamiképpen mégiscsak felhívom magamra a figyelmet, de a rendőröket azért nem várom be), megpróbálom feltérképezni a város készülődését a közelgő Nagy Szeánszra – bonyolult összefüggéseket próbálok felderíteni a Szeánsz és a város főterének felújítási terve között, amelyet a napilapok, mintegy véletlenül időzítve, épp most szellőztettek meg. És közben mintegy pseudo-tiszteletemet teszem a Hatalmas Gravitáció-kapcsolgatónál.

Amikor viszont már rendkívül hosszúnak, nyúlósan felfoghatatlannak tűnő órák óta Szent Varecza városa felé autóztam, észrevettem, hogy a közelítéssel párhuzamosan, illetve pontosabban: arányosan, a várostól való távolságom egyre nő. Közeledésem a gondolati vonzások és költői sugárzások hatására távolodássá transzponálódott. Realitássá vált a lappangó irracionális. Ekkor hirtelen elhatározással – és a közlekedési szabályok tudatos áthágásával (záróvonal átlépése, stb.) – megfordultam, és elindultam az ellenkező irányba, a kiindulási pontom felé. Hihetetlen mély depressziós hullám öntött el, amikor azt kényszerültem észlelni, hogy az egyre messzebb magam mögött hagyott várostól mért távolságom rohamosan nő. Jóllehet tulajdonképpen erre számítottam, azért valószínűleg bevallhatom, hogy a dolgok ilyen magas fokú ellentmondásosságát nem viselhettem volna el, míg példának okáért el nem fogy a tankomból a benzin: megálltam az egyik parkolóban, kikapcsoltam a fényszórókat, leállítottam a motort, és a hátsó ülés melletti ablakra kiragasztottam egy papírt: ELADÓ, de a közölt adatok természetesen hamisak voltak: a motorizációban teljesen járatlan is már messziről láthatta, hogy a meghirdetett kocsi nem az a

típus, amelyben a hirdetés kifüggesztetett, hogy az évjátról ne is beszéljünk. (Alaposan feladtam viszont a leckét a rendőri hatóságoknak.) Gyalog indultam tovább, mielőtt az első érdeklődők megérkeztek volna.

Buda, 200101 . július 18-dika.

W.

Antagonizmusok

Tudom, hogy nincs mentség, mert megismételhetetlen a pillanat, és egyébként is, csupán holmi alantas irattári ügyeletekre hivatkozhatnék – méltatlan lenne mindezt szembeállítani, vagy akár csak megemlíteni egy frigyládanyitás kapcsán. Viszont köszönettel nyugtázom a frigyládanyitás által érlelt gyümölcsöt, az *50 éves tervet*, amelyben egyúttal megnyugvással nyugtáztam mottó-soraimat, és egyik, úgymond fakszimilében közreadott leveletem is. A küldemény mellé csatolt házi feladatot – „a lét nagy antagonizmusát kell feltárnunk” – két ügyelet között megpróbáltam megoldani.

A lét nagy antagonizmusa (házi feladat)

Talán – és e felvetésnek itt különös hangsúlya van – alapvető tételként állítható, hogy a létezés ellentmondásos lényege a létezésben természetszerűen nem, csak a halálban nyilatkozhat, ragadható meg. Ámde ha a létezés lényege megragadhatatlansága ellenére is a létezés kibékíthetetlen ellentéte, a halál, akkor a halál lényege a létezés lehet-e? Megvallható, hogy ez a nehezen felfejthető, a kölcsönösséget és a viszonyrendszer-szerűséget nélkülöző problematika meghatározó erejű determináns – minden más csak pillanatszerű semmiség, mellékkörülmény, felesleg-csillám –, de mit kezdünk azokkal a dolgokkal, amelyeknek lényege, jellemzői felfejthetetlenek? Annyi biztosan tudható, hogy a létezés-tudat mindig és kitartó, ravasz leleménnyel szembenéz a halállal, ám elmondható-e ugyanez a halálról? Mivel néz szembe az együgyű, függőségekbe kényszerített, másodlagos halál? Mindig ugyanoda érkezünk, logikai rendszerünk elkopik, használhatatlanná válik. Egyáltalán, mi mondható el az esendő, a létezésről eredendően és lényegileg, és magától értetődő természetszerűséggel megfosztott halálról, a halál-aspektusról: a semmi. A lét-aspektusból ugyanakkor a halál gyerekjáték. A lét antagonizmusának a lényege tehát maga az az antagonizmus, amely lét-függőség nélkül analizálandó, mert hát a halálról felesleges lenne bármit is mondanunk. Ugyanakkor tehetetlenné és kiszolgáltatottakká válunk az antagonizmusaitól megfosztott léttel szemben is.

Buda, 200101. augusztus 14-dikén

W.

Szent Varecza elveszett levelei IV.

.17

(Megoldás a *Mikor lesz igazság?* házi feladatra)

Ugyan mit csinál?

Ugyan mit csinál Szent Varecza, ha lesöpörte végre a föld színéről a rablógyilkos államot?

Leül a föld szélére, lelógatja a lábát, szúrós tekintetét a végtelen horizontra függeszti antagonizmusok és kozmikus bárcáskurva/füldőskurva-dilemmák után kémelve, de minden mozdulatlan, áttetsző, megfoghatatlan – így hát ostromozni kezdi a semmit.

Bár a megérzés nem tudatosul, ez lesz az igazság pillanata.

Buda, 200101. szeptember 7.

W.

Költőszent!

Kérem, az alábbi két kijelentést szíveskedjen költői analízis alá vetni:

Az első:

Régen írtam.

A második:

Régen nem írtam.

A két mondat azonos jelentésű, holott az első állítás, a második tagadás. Mindkét formula értelmezésének az a végeredménye, hogy már nagyon régóta nem írtam. És ez a tétel a valósággal összevetve is kiállja a próbát. Kéretik tisztelettel mérlegelni a szavak jelentését, különös tekintettel a *nem* szócskára. Illetve sokkal távolabbra juthatunk a paradoxon megfejtésében, ha az első mondat nem szócskájának hiányával foglalkozunk. Az, hogy nincs ott, ugyanis csak látszólagos, mert valójában ott van. Ha viszont vannak olyan szavaink, amelyek akkor is ott vannak, amikor nincsenek, akkor milyen státusúak azok, amelyek eredendően ott vannak? A látszólagosság, a pseudo kap kiemelt szerepet? És miért nem az igen szóval fordul elő ugyanez? De azért korántsem minősíthető megoldottnak e felületes elemzéssel a probléma, merthogy van itt még egy furcsa összetevő: a régen szó, amely fölött hajlamosak vagyunk elsiklani. Az idősíkok taglalását azonban halasszuk egy másik, egy jövőbeni alkalomra – ez a múlt és a jelen konfliktusa.

Eme hevenyészett kérdésfelvetésekkel csupán arra szerettem volna felhívni nagybecsű figyelmét, hogy milyen sikamlós terep, milyen álságos közeg költői működésének nyersanyaga: a nyelv. Kéretik tehát a *költészetében nem szereplő szavakkal* – amelyek száma és jelentősége teljesen független a felhasználától – körültekintőbben és ökonomikusabban bánni. Így egyszer majd eljuthat egy végleges, a minden fölösleget lehántó értelemmel beteljesített ürességhez.

Buda, 200101. október 14-dikén.

W.

A szavak jelentés szerinti használatának lehetősége/lehetetlensége

a kérdés tehát csak az, hogy le tudjuk-e pontosan írni a dolgokat
félrebeszélésről, körülírásról persze nem lehet szó (bár ennek belátása hosszabb folyamat)
de ha így végre elérkezünk a dolgok pontos leírásának – joggal érezhetjük úgy
– soha vissza nem térő lehetőségéig,
időközben teljesen és lényegileg megváltoznak maguk a dolgok

200101. október 26-dikán.

W.

1. sz. rendkívüli tiltakozójegyzék, tiltóparancs

Költőszent!

Azonnali hatállyal kérem visszavonni a *Szállhatunk-e ennél magasabbra* című vers (78. oldal) mottóját, amely nevem alatt az eredeti jelentésétől eltérő formában került a költői kompozícióba, és ezért nem engedélyezhetem nyilvánosságra való hozatalát sem. Egyszersmind – a hasonló, esetleges torzítások elkerülése érdekében – tiltóparancs alá helyezem visszamenőlegesen minden megírt, valamint az ezen levelemben közölt minden betűt, szót, kifejezést, mondatrészt és mondatot is, határozatlan ideig.

És most aztán várjunk, amíg újra izzik majd a kultúrkoksz.

Buda, 200201. január 31-dikén.

W.

Költőszent!

Akkor azt hiszem, elérkezett az ideje az „írásvédett szöveg” meghatározás fogalommagyarázatának. Ez magától értetődően nem filozófiai probléma, hanem csak egyszerű korlátozás, olyan, mint egy közlekedést szabályozó, illetve szabályozni szándékozó eljárás, olyan, mint egy hol tiszteletben tartott, hol figyelmen kívül hagyott útjelző tábla. Tömören annyit jelent, hogy az „írásvédett szöveg” megjelöléssel ellátott textus csupáncsak olvasható, ismételten írásra nem kerülhet. Sem elektronikus vagy tradicionális másolással, sem kiragadott idézéssel, sem más módon való reprodukálással, merthogy elidegeníthetetlen természete az egyszerűség, az egyediség és megismételhetetlenség. Az a szöveg csak azért íródott, hogy elolvasható legyen, és az elolvasásában nincs korlátozás: bárki számára hozzáférhető. Azonban ha fogalmilag is mély elemzés alá vesszük az „írásvédett szöveg” kifejezést, akkor megállapíthatjuk, hogy nem tiltó és nem szankcionáló a meghatározás: finoman érzékelteti csupán azt, hogy a szöveg védelmezve van, de ez a védelem persze bármikor áthágható, a védőnek nincsenek eszközei a védelem áthágásának megakadályozására. A védelem áthágásának esetén viszont az áthágót a védelem képviselője egészen egyszerűen megvetésével sújtja.

Természetesen, gondolom, nem kell különösképpen hangsúlyoznom, hogy a fentebb lejegyzett eszmefuttatás írásvédett szöveg, és talán külön sem kell kitérnem arra, hogy az eszmefuttatás után közölt, a „Természetesen” szóval kezdődő mondat is írásvédett szöveg.

Mindezek után nem hallgatható el, hogy komolyan foglalkozunk a „szigorúan védett írásvédett szöveg” kategória bevezetésének gondolatával is, merthogy néhány olyan fajsúlyos szöveg kialakításának küszöbén állunk, amely nem kótyavetyélhető el holmi megvetés-előrevetítésekkel. Ebben az esetben viszont számolni kell azzal, hogy az „írásvédett szöveg” kategória-meghatározás tovább gyengül, és fokozott veszélye fenyeget a védelem áthágására tett kísérleteknek. Mindemellett könnyen lehet, hogy a pontosabb és kényelmesebb tájékozódás reményében, a jövőben néhány esetben alkalmazzuk a „nem írásvédett szöveg” kategória-megjelölést is, hogy teljesen világos helyzeteket teremtsünk, és ne merülhessenek fel a mindenre legveszélyesebb köztes, tisztázatlan, langyos esetek. (Írásvédett szöveg.)

A fentiek tükrében kissé furcsának tűnhet, hogy mint abszolúte kívülről, teszek egy javaslatot: Szent Varcza *Fontos a Wehner úr* című egyik legújabb opusának „a Múzsák is mehetnek a picsába” részletét – a metaforikus emelkedettség okán – írásvédett szövegnek minősíteném, ha én lennék a Szerző. Könnyen lehet, hogy egy lábjegyzettel, utólag is megoldható. (Én világeletemben egyébként lábjegyzet szerettem volna lenni: vagyis biztosnak tűnő hivatkozási alap, de ez sajnos csak néhányszor sikerült.) Ám mivel ez még csak javaslat, és a Szerző ez idáig még nem minősítette annak, a minősítéssel már el is késett,

ugyanis fentebb visszavonhatatlanul idézve van, és így egyszerűsége és megismételhetetlensége megszűnt létezni. Nagyobb körütekintést, Költő Úr.

Vagy a „vers eredj, légy osztályharcos”-viszonylat reménytelensége köszöntött (riadó, filológusok!) ismét reánk? (Szigorúan védett írásvédett szöveg.)

Buda várából Szent Márton városába, 200302. május 19-dikén.

W.

Wehner Tibor író, művészettörténész (1948, Sopron). Általános és középiskolai tanulmányokat Budapesten, népművelés–könyvtár szakot Szombathelyen, művészettörténet szakot Budapesten végzett. 1971 és 1984 között Tatán, a Komárom Megyei Múzeumok Igazgatósága muzeológusaként, 1986 és 1992 között a szentendrei Art'éria Galéria művészeti vezetőjeként, majd 1993-tól 2012-ig másfél év megszakítással – amikor 1998 és 2000 között a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma művészeti főosztályvezetője volt – a budapesti Képző- és Iparművészeti Lektorátus munkatársaként dolgozott. Kutatási területe a XX. századi, illetve a kortárs művészet, különös tekintettel a szobrászatra. Tanulmányai, cikkei 1971 óta jelennek meg napi- és hetilapokban, művészeti folyóiratokban, hazai és külföldi szaklapokban. Számos katalógust, kismonográfiát, több esszékötetet, forráskiadványt szerkesztett, illetve írt az elmúlt négy és fél évtizedben,

amelyek közül a legfontosabbak: *Köztéri szobraink*, Budapest, 1986, Gondolat Kiadó; *A Szentendrei Vajda Lajos Stúdió*, Szentendre, 2000, VLS (társszerk.); *A huzugság és a hiány emlékművei*, Budapest, 2001, Új Művészet Kiadó; *A Művészeti Bizottság jegyzőkönyvei*, Budapest, 2002, Képző- és Iparművészeti Lektorátus; *Tapló. Kíméletlen Művészeti Napló 1996–2006*. Budapest, 2013, Enciklopédia Kiadó. Fontosabb szépirodalmi publikációk: *A japán tűzoltók*, Budapest, 1980, Magvető Kiadó; *A babaszemfestő pillantása*, Tatabánya, 1991, Új Forrás Könyvek; *Szigorúan tilos a fűre liz. Szöveggyűjtemény*, Tatabánya, 1996, Új Forrás Könyvek; *A szellem láthatatlan lényvé válása* (Lévai Ádám rajzaival és Szamódy Zsolt fotóival), Tata, 2003; *Ki akar itt éjszakai portás lenni? (Drámák, drámai szövegek 1971–2009)*, Budapest, 2012, Napkút Kiadó; ~ – Kovács Péter, *halálversek – halálrajzok*, Tatabánya, 2013, Forrás Könyvek

Napkút Kiadó Kft.
1043 Budapest, Tavasz u. 4.
Telefon: (1) 225-3474
Mobil: (70) 617-8231
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence
ISSN 1787-6877
ISBN 978 963 263 618 4